

Terezínská iniciativa 84

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

březen 2017

Foto: Matěj Stránský

***V Pinkasově synagoze
jsme si na tradiční tryzně
8. března připomněli tragický osud
rodinného tábora***

Letošní tryzna v Pinkasově synagoze

Foto Matěj Stránský

Za maminky, za tatínky, za babičky, za dědečky, za děti a za všechny ostatní židovské oběti zapálil Leo Pavlát 8. března v Pinkasově synagoze šest svíček na svícnu.

Tím zahájil letošní tradiční tryznu, na níž jsme si připomněli tragickou událost, která se odehrála před třiasedmdesáti roky – likvidaci rodinného tábora v Osvětimi-Březince.

A pak už přistoupila k mikrofonu Eva Merová se svým projevem:

Je těžké, nebo dokonce nemožné, říci na tomto místě něco nového.

Je dobře, že se tady setkáváme v tento den, v den smutného výročí první likvidace rodinného tábora v Osvětimi-Birkenau BIIb.

Bohužel nás je pořád méně. Mnozí, co tu s námi byli minule, schází. Ale to je podle délky lidského života, jeho délka je omezená.

Chtěla bych dnešní vzpomínku věnovat dětem, za které byla zapálena pátá svíčka. Dětem, které se nedočkaly konce války, nestaly se dospělými, jejich život nebyl prožit, jejich přání se nesplnila, jejich ideály se neuskutečnily. Nenarodily se jejich děti – příští pokolení.

Když vidíme, jak se z našich dětí, někdy i vnoučat, stali úspěšní, užiteční, krásní dospělí, ještě víc cítíme ztrátu – jak ochuzen byl svět. Třeba by byl svět jiný, lepší...

Vzpomínáme dnes na první likvidaci rodinného tábora – příšernou hromadnou vraždu. Pak přišla další likvidace, pak selekce – hodně možností zahynout, aniž by se někdo někdy dověděl, kdy, kde a proč. Často už nebyl nikdo, kdo by ty krásné děti oplakával, dospělí, jejich rodiče a prarodiče ukončili život stejně. Po těchto dětech zůstaly jen překrásné básně, veselé a někdy i smutné obrázky. Jména na těchto zdech a naše vzpomínka. Nás, očitých svědků této tragédie, zůstalo už málo. Já se na ty dny přesně pamatuji.

Ke konci června 1944 se očekávala druhá likvidace tábora BIIb. Byla nařízena selekce. Do tábora přišla skupina vysokých důstojníků SS s Mengelem a Buntrockem.

Loučili jsme se. Nebylo jasné, je-li lepší projít selekcí, nebo ne. Dostat se ven jinou cestou, než jak se říkalo, komínem! Ale kam? Co nás ještě čeká?

Leo Pavlát

Eva Merová

Může si někdo představit, co cítí dítě – už dospívající dítě, když vědomě čeká na smrt? Strach ze smrti je ještě větší útrapa než nepřetržitý hlad, zima a nemoce.

Matky dětí měly možnost se dobrovolně rozhodnout – zanechat dítě v lágru, nebo s ním jít na smrt. Většina matek zvolila smrt s dítětem.

Mně bylo tenkrát třináct, selekci jsem prošla. Pamatuji si, jak jsem se loučila se svým též třináctiletým kamarádem. Dokonce jsme se políbili. Byl to můj první polibek. Zhotovila jsem z osvětimského bláta malé srdíčko, dala jsem ho kamarádovi na památku. (On ho neztratil, po mnoha letech mi ho ukázal.)

Nevím, jak se vypočítávalo „odškodnění“, kdo si vymyslel slova „Entschädigung“ nebo „Wiedergutmachung“. Jsou to slova pokrytecká. Jak je možné „odškodnit“ ztracené talenty, kolik eur stojí navždy umlčený dětský smích?

V jednom svém projevu členka vlády, ministryně, řekla, že se vlastně za protektorátu toho tolik nestalo. Opravdu? Nestalo? Zničeno bylo 70 tisíc lidských životů, mezi nimi děti – budoucnost národa. Kdoví, co by daly světu? S hrůzou jsem slyšela v německé televizi, jak starší žena, zřejmě také přeživší, hlasitě prohlásila, že jsme Němcům dávno odpustili. Sál zajásal. Jsou zločiny, které se nesmí ani odpustit, ani zapomenout.

Na prahu plynové komory předala mladá básnička jednomu z kápů, jejichž úkolem bylo zajistit „hladký průběh“ této speciální operace, několik složených listů. Na nich stálo:

*V tom hrobě pod sesunutou věží
Jak cizí v cizí zemi leží
Zabití mládí Evropy...
Ale – až bouře přejene se,
Kdo pochopí, kdo pochopí,
Že tady v cizím hrobě hníje,
Kdo řekne, pro či utopie
Ztracené mládí Evropy...*

Nemohu nevzpomenout na naše obětavé *betreuerky* – opatrovnice

Michael Dushinsky

v dětském domově L410 v Terezíně, později na dětském bloku číslo 31, který jako zázrak, jako oáza lidství, existoval v rodinném táboře BIIb, díky nezapomenutelnému Fredy Hirschovi. Díky tomu měly děti možnost prožít poslední měsíce nebo dny svého života v trochu lepších, lidstějších podmínkách.

V našem terezínském *Kinderheimu* jsme se při loučení domluvily, že se v první poválečnou neděli sejdeme ve vytoužené Praze na Staroměstském náměstí pod orlojem. Schůzka se nekonala. Nebyl tu nikdo, kdo by přišel.

Když jsem po letech přijela do Prahy, holocaust se nepřipomínal. Nikdo nechyběl – byty byly obydlené, divadla, biografy, restaurace, kavárny zaplněné. Nevzpomínalo se na 70 tisíc chybějících. Později se lidé vzpomínali, začalo se vzpomínat. Ve školách se přece jen o holocaustu učí, dokonce zvou pamětníky.

Uplynul celý, někdy ne docela snadný život. Zase jsme se sešly – bývalá děvčata. Scházíme se někdy, rozumíme si. Vždycky si někdo vzpomene na lágr, na nějakou příhodu. Vždyť víme něco, co ostatní nevědí... Máme jinou stupnici lidských hodnot, snad díky našim opatrovníkům z Terezína a z Birkenau. Víme, jak malicherné jsou někdy dnešní problémy, hádky, nářky.

V úvodu ke knize *Je můj vlastní hradba ghet* napsal pan prezident Havel o terezínských dětech: „Učme se od nich víře v pravdu, lásce k domovu, který je vlastí, učme se pevnosti v názorech i statečnosti, s jakou čelí trvale přítomné smrti.“

Věnujme jim i dnešní vzpomínku.

**Tryznu ukončil modlitbou
rabín Michael Dushinsky
a Dagmar Lieblová, která se
s přítomnými rozloučila a po-
děkovala jim všem za účast.**

Institut Tereziánské iniciativy v roce 2016

Rok 2016 jsme zahájili připomínkou 20. výročí vydání Tereziánských pamětních knih, jejichž význam jsme si při této akci uvědomili velmi silně – pro rodiny a blízké obětí holocaustu představovaly stručné osobní údaje řazené podle jednotlivých transportů v roce 1995 po dlouhých padesáti letech skutečné, jakkoli symbolické náhrobky lidí, kteří měli navždy zmizet z naší paměti.

Na odkaz Tereziánských pamětních knih navazujeme projektem Databáze obětí holocaustu, která obsahuje více než 170 000 záznamů mužů, žen a dětí pronásledovaných nacistickým režimem. Data, která díky zpřístupnění na vzdělávacím portálu holocaust.cz slouží širokým skupinám uživatelů, jsou na základě vlastní výzkumné činnosti i spolupráci dalších organizací a jednotlivých badatelů neustále zpřesňována a doplňována. Veškeré informace a podněty poskytnuté na e-mailovou adresu database@terezinstudies.cz jsou vždy pečlivě prověřovány našimi pracovníky a integrovány do Databáze. Všem, kteří s námi v roce 2016 sdíleli své poznatky a výsledky vlastní badatelské práce, patří náš dík!

K Databázi obětí holocaustu se dnes již neodmyslitelně váže digitalizační projekt Tereziánské album s cílem systematicky vyhledávat, digitalizovat a zpřístupňovat autentické dokumenty a fotografie týkající se obětí holocaustu, který v roce 2015 oslavil již desáté výročí existence. Za dlouhých deset let práce v Národním archivu v Praze, Státním oblastním archivu v Plzni a Moravském zemském archivu v Brně, kde digitalizační práce pokračovaly i v roce 2016, se nám podařilo získat obrovské množství digitalizovaných dokumentů a fotografií. Právě proces zveřejňování jednotlivých dokumentů jsme se s ohledem na potřeby uživatelů rozhodli výrazně urychlit – cílem je zveřejnit všechny dosud digitalizované materiály v roce 2017. Zároveň se zamýšlíme nad tím, jak dosud shromážděné velké množství dokumentů a dat zpracovat a více využít pro další výzkum. Proto také od loňského roku spolupracujeme na dvou projektech, které data a materiály z Databáze obětí analyzují a vytěžují. Jedním z nich je výzkumný projekt historika Benjaminu Frommera, Ph.D., z Northwestern University v americkém Evanstonu, který mapuje nucené stěhování židovských obyvatel Protektorátu Čechy a Morava před jejich deportací. Druhým je pak statistická analýza databáze tereziánských vězňů, jejímž cílem je vůbec poprvé data obětí holocaustu zpracovat ze statistického hlediska. Na projektu pracuje prof. Štěpán Jurajda z Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium Univerzity Karlovy a Národohospodářského ústavu AV ČR.

V roce 2016 jsme také rozšířili dokumentační směr Institutu, a to o nové téma: hledání a shromažďování údajů o obětech holocaustu, které byly pronásledovány kvůli svému romskému – „cikánskému“ – původu. Díky podpoře americké nadace Bader Philantropies jsme mohli tento projekt zahájit a ve spolupráci s dalšími institucemi: např. Muzeem romské kultury v Brně, Dokumentationsarchiv des Österreichischen Widerstandes, jsme se pustili do práce. Ačkoli jsme

Otevřená Jáchymka:

Tereza Vávrová, řed. Antikomplex a Tereza Štěpková, řed. ITI na besedě k romskému holocaustu

presvědčení o tom, že systém a způsob dokumentace obětí šoa, který používáme, je možné v obecné rovině využít i zde, od počátku bylo jasné, že budeme muset s „novými“ daty pracovat jinak. Také proto se od počátku snažíme k projektu přizvat nejen odborníky, ale také představitele a členy romské komunity.

V roce 2016 pokračoval také náš dokumentační a výzkumný projekt Jáchymka svojí druhou fází, které směřovala k období první republiky. Výzkum jsme tentokrát soustředili na další instituce, které vedle obecné školy v Jáchymce působily. Výstupem projektu je zveřejnění textů na portálu holocaust.cz. Podařilo se nám poodhalit dějiny náboženské školy, která v budově sídlila od začátku 20. století a na které vyučovali významní představitelé tehdejší židovské komunity – Heinrich Brody, Jiří Langer a Bedřich Knöpfelmacher, dr. Šimon Adler a dr. Tobiáš Jakobovitz. Web přináší také jejich životopisné medailonky.

Nezapomněli jsme ani na vzdělávání, jehož garanty jsou v Institutu již několik let pedagogičtí odborníci Marie Zahradníková-Smutná, Peter Sokol a Roman Anýž. Díky jejich profesionální a skvělé práci se nám daří otevírat témata a příběhy našich moderních dějin, která nejsou radostná a optimistická, která často nabourávají standardní pojetí českých dějin, která jsou ale podle nás o to cennější, oč je náročnější v nich hledat odraz naší dnešní současnosti. Pedagogové i mladí lidé, kteří se jich zúčastňují, často přes prvotní nejistotu a překvapení, prochází uceleným souborem aktivit, na jejichž závěru, ale často také až nějaký čas po skončení semináře, nachází význam a smysl otázek po historických traumatech našich společných moderních dějin. Během semináře se seznamují nejen s tématy, ale hlavně s metodami, jak tato témata vhodně zasazovat do výuky.

V roce 2016 jsme také spolupracovali na projektu Školákem ve válečných letech, jehož řešitelem je Památník Terezín a dalším partnerem Pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. Badatelského projektu, jehož cílem je ukázat mladým lidem, jak se nacistická totalita odrazila v prostředí škol, se zúčastnilo dvacet týmů a jednotlivců z různých základních a středních škol ČR.

V loňském roce se také konala tradiční připomínková akce Jom ha-Šoa, která se konala 5. května 2016 v jedenácti městech ČR. Její součástí byl čtvrtý ročník soutěže pro školy, který měl tentokrát motto POMOC LIDEM V NOUZI s cílem upozornit na paralely pomoci uprchlíkům před druhou světovou válkou a v současnosti. Díky navázané spolupráci s mezinárodním projektem Performing the Jewish Archive a festivalem Ze stínu se nám podařilo vyhlásit novou kategorii soutěže – hudební. Slavnostní setkání vybraných účastníků soutěže se konalo v rámci týdne festivalu Ze stínu – znovuobjevování děl židovských autorů 23. září v Hudební škole a gymnáziu hlavního města Prahy. Pestrého celodenního programu se zúčastnilo více než 80 žáků, studentů a pedagogů z celé České republiky.

V samém závěru roku 2016 byl také dovršen výzkumný projekt historika Alfonse Adama, jehož součástí byla putovní výstava *Ztracená paměť? Místa nucené práce v České republice*, která měla premiéru v březnu ve Flossenbürgu a v dubnu v Praze v Národní technické knihovně. Na začátku prosince byl v rámci Dne otevřené Jáchymky slavnostně představen český překlad knihy dr. Alfonse Adama OTROCI TŘETÍ ŘÍŠE, v níž mapuje více než 30 pobočných táborů Flossenbürgu a Gross-Rosenu na území ČR za účasti majitelky nakladatelství GplusG Barbory Čermákové a překladatelky paní Dagmar Lieblové.

Institut Tereziňské iniciativy je nevládní nezisková organizace. Naše práce na zmíněných projektech je hrazena z úspěšných grantových dotací nebo z prodeje knih, rešeršních

a vzdělávacích služeb. Věříme, že se nám i v příštím roce podaří pokračovat v dlouhodobých i nových projektech, protože nás tato práce baví a naplňuje!

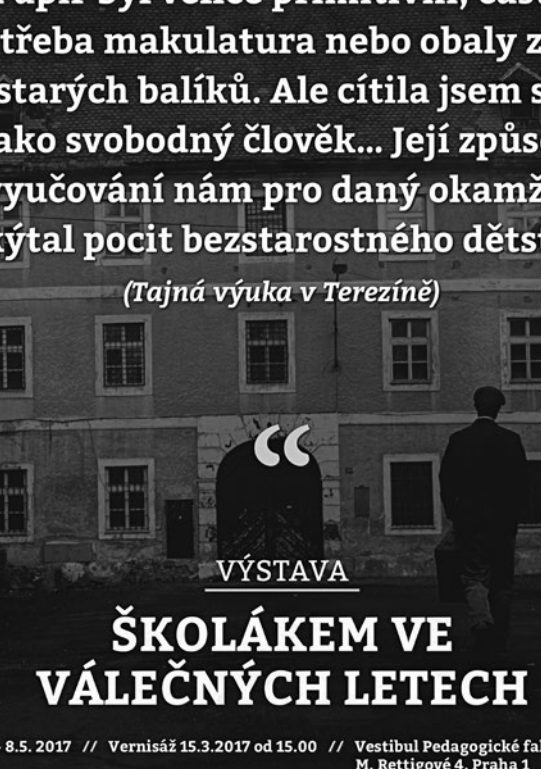
***Za tým Institutu Terezínské iniciativy
Tereza Štěpková***

Památník Terezín v roce 2016

Jan Munk, ředitel Památníku Terezín

Vstoupili jsme do nového roku 2017. Je dobrým zvykem poděkovat za odvedenou práci nejen mým spolupracovníkům, ale i vám – Tereziánské iniciativě, a zvláště těm, kteří přes již pokročilý věk stále spolupracují se vzdělávacím oddělením Památníku. Velmi vám děkuji.

Především se podařilo splnit všechny úkoly vyplývající z úkolů služby veřejnosti. Bezchybná byla příprava Terezínské tryzny, ale i všech dalších vzpomínkových aktivit v průběhu loňského roku. Uskutečnili jsme některé významné investice např. kamerový systém v MG, klimatizace Historického, Sbírkového a Vzdělávacího oddělení v objektu na Pražské ulici, byl koupen nový dodávkový/osobní vůz Mercedes. Modernizována byla kuchyně a pořízena nová spisová služba. Musím také připomenout akce připravené k 75. výročí vzniku židovského ghetta v Terezíně. Tato připomínka se konala

[illegible]

**Papír byl velice primitivní, často
třeba makulatura nebo obaly ze
starých balíků. Ale cítila jsem se
jako svobodný člověk... Její způsob
vyučování nám pro daný okamžik
skýtal pocit bezstarostného dětství.**

(Tajná výuka v Terezíně)

“

VÝSTAVA

**ŠKOLÁKEM VE
VÁLEČNÝCH LETECH**

15.3. - 8.5.2017 // Vernisáž 15.3.2017 od 15.00 // Vestibul Pedagogické fakulty UK
M. Rettigové 4, Praha 1

PAULÍNKA TEREZNÍ
 Národní pedagogický ústav
České republiky

ITP
 Institut
Terezního
ústav

NM
 NÁRODNÍ MUZEUM
Národní muzeum
Praha

INTERNATIONAL COALITION OF
SITES OF CONSCIENCE
 INTERNATIONAL COALITION OF
SITES OF CONSCIENCE

PRAGUE
UNIVERSITY
 PRAGUE
UNIVERSITY

KD
 KD

17. října a kromě otevření druhé části Kolumbária, se uskutečnil koncert s nezapomenutelným vystoupením Revesz tria a Jaroslava Svěceného a Václava Máchy. Rovněž byla otevřena výstava „Nezapomeň své jméno – osvětimské děti“.

Historické oddělení pokračovalo ve výzkumu dějin Ghetta, policejní věznice v Malé pevnosti Terezín a koncentračního tábora v Litoměřicích. Dokončeno bylo zpracování tématu historické topografie ghetta, jehož výstupem se stala výstava o proměnách města Terezín ve světle dokumentů a plánů Technického oddělení židovské samosprávy ghetta. Zpracován byl rovněž scénář pro budoucí novou stálou expozici o mechanismu transportů, které přivážely do Terezína židovské vězně, jakož i o těch, které je odtud odvážely do míst vyhlazování a otrocké práce. Soustavné úsilí bylo věnováno digitalizaci sbírkových materiálů, doplňování existujících databází bývalých vězňů a umísťování nových souborů dokumentů na webové stránky Památníku Terezín. Nově byly vytvořeny databáze vězňů z českých zemí v koncentračním táboře Buchenwald, která bude rovněž umístěna na webové stránky. Pokračovala i mezinárodní výzkumná spolupráce, která byla zaměřena především na přípravu putovní výstavy o místech vyvraždění Židů v Bělorusku, která byla završena otevřením této výstavy v Hamburku. Kromě řady dalších míst v zahraničí bude příští rok vystavena i v Terezíně. Pracovníci historického oddělení připravovali články do Terezínských listů, jejichž vydávání oddělení redakčně zajišťuje. Účastnili se seminářů a konferencí doma i v zahraničí a připravovali pro ně příspěvky. Působili rovněž v odborných komisích partnerských institucí v Polsku, Německu a v Rakousku a v odborných komisích mezinárodních organizací IHRA a IC MEMO.

Vzdělávací oddělení v loňském roce zorganizovalo a obsahově zajistilo celkem 218 jednodenních a vícedenních seminářů, kterými prošli 7 892 účastníci. Jednalo se převážně o semináře pro školní mládež z České republiky i ze zahraničí (zejména ze Spolkové republiky Německo) a semináře pro pedagogy nejen z České republiky, ale i z Polska, Dánska a Velké Británie. Tyto semináře se nekonaly pouze v Památníku Terezín, ale i v mnoha dalších domácích a zahraničních partnerských institucích. Jako každoročně též proběhla literární a výtvarná soutěž pro mládež, tentokrát pod názvem „Vyučování bylo přísně zakázáno“, a osm putovních výstav z prací zaslaných do této soutěže nejen v loňském roce, ale i v letech minulých. Z jiných aktivit vzdělávacího oddělení bych zejména rád zmínil nový projekt „Školákem ve válečných letech“, na kterém naše instituce spolupracuje s Národním pedagogickým muzeem, Institutem Terezínské iniciativy a Národním institutem dalšího vzdělávání.

Velmi dobrá byla v loňském roce návštěvnost. Celkově navštívilo Památník Terezín 282 199 osob což je nárůst o 4,3 %. Nejvyšší nárůst je v Malé pevnosti, kde počet návštěvníků stoupl na 272 099 osob, tzn. o 6,3 %. Muzeum ghetta navštívilo celkem 203 150 osob, tzn. nárůst oproti roku 2015 o 5 % a Magdeburská kasárna navštívilo 96 115 osob, tzn. nárůst oproti roku 2015 o 3,4 %. V této chvíli není znám celkový hospodářský výsledek, protože ekonomické oddělení ještě vypořádává loňský rok, ale podle předběžných výsledků by mělo hospodaření Památníku skončit zlepšeným hospodářským výsledkem (100 000 až 200 000 Kč).

Oddělení pro dějiny šoa Židovského muzea v Praze v roce 2016

Magdalena Sedlická

V rámci průběžného rozšiřování sbírek přijali odborní pracovníci Oddělení pro dějiny šoa v loňském roce přes dva tisíce stran archivního materiálu. Zvláštní pozornost si zaslouží konvolut zcela mimořádných materiálů (dobových fotografií a dopisnic z ghetta Terezín) souvisejících s osobností Karla Poláčka a jeho blízké přítelkyně Dory Vaňákové.

V roce 2016 dále pokračovalo systematické nahrávání rozhovorů s pamětníky. Podařilo se nahrát celkem 72 rozhovorů s narátory převážně z České republiky, ale i z USA a Izraele. Orálně-historická sbírka Oddělení pro dějiny šoa v současné době čítá přes 1 460 rozhovorů a je největší svého druhu v České republice.

Pracovníci oddělení dále jako v minulých letech poskytovali informace a služby badatelům formou písemných i ústních konzultací. Rovněž vypracovali řadu podkladů pro pátrání Červeného kříže a k vydání osvědčení na odbor pro veterány Ministerstva obrany.

V loňském roce intenzivně pokračovaly kurátorské práce na projektu nové expozice v Pinkasově synagoze, mimo jiné vznikly stěžejní texty pro panelovou expozici v Pinkasově uličce. Řada činností probíhala v úzké spolupráci s odbornými pracovníky Památníku Terezín. Se záměrem chystané revitalizace jsme seznámili pamětnickou veřejnost na sněmu Terezínské iniciativy konané v dubnu 2016, prezentaci pro širší veřejnost jsme uspořádali v září 2016.

Oddělení pro dějiny šoa je zapojeno do několika mezinárodních projektů. Mezi hlavní z nich patří projekty *EHRI* (*Evropská infrastruktura pro výzkum holocaustu*) a *Hranice paměti* (*Frontier of Memory*). Cílem projektu *EHRI* je zlepšit přístupnost a propojit archivní prameny související s tematikou šoa. Projekt *Hranice paměti* zkoumá osudy židovských obyvatel z tzv. Sudet, kteří tvořili velkou, dosud neprobádanou skupinu obětí šoa z Čech a Moravy. V jeho rámci vznikne databáze obětí z této oblasti.

Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze

Zuzana Pavlovská a Aleš Weiss

V roce 2016 pobočky v Praze i Brně tak jako v předchozích letech zajišťovaly pravidelné vzdělávací programy pro školy. Zúčastnilo se jich 10 678 studentů z ČR a 800 studentů z Německa, USA, Velké Británie, Hongkongu a Izraele. Největšímu zájmu se těšily přednášky a workshopy věnované tematice šoa, antisemitismu a perzekuci českých a moravských Židů za druhé světové války. Mezi ně patří

Hanin kufřík, Holocaust v dokumentech, Ghetto Lodž, Nevítaní cizinci a nově vzniklý program *Dobrodruhy proti své vůli* založený na dopisech a osudech československých židovských emigrantů. Velký zájem byl jako každý rok o besedy s pamětníky doprovázející řadu našich programů.

V rámci „*Celoměstských programů podpory vzdělávání na území hl. m. Prahy pro rok 2016*“ jsme po opětovném získání grantu pokračovali v programu pro žáky učňovského školství za účelem prevence společensky nebezpečných jevů. Programu se zúčastnilo na 820 studentů.

Již posedmé jsme ve spolupráci s irskou organizací Holocaust Trust Ireland v ČR koordinovali projekt Krokus. Projektu se zúčastnilo 65 škol a několik mateřských školek.

Za účasti 60 učitelů proběhly také čtyři semináře *Židé – dějiny a kultura*. Společně s Památníkem Terezín ŽMP pořádalo dva semináře pro 100 učitelů na téma *Jak učit o holocaustu*. V březnu se uskutečnil čtvrtý výjezdni seminář v Kralupech nad Vltavou a v Milovicích ve spolupráci s památníkem Jad Vašem, USC Shoah Foundation a Památníkem Terezín.

Významnou událostí bylo zapůjčení výstavy *Neztratit víru v člověka. Protektorát očima židovských dětí* do Jihoafrické republiky, na kterém muzeum spolupracovalo s Velvyslanectvím České republiky v Pretorii. Výstava byla představena v Johannesburgu, Durbanu a Kapském Městě, kde působí Centra holocaustu a genocidy. Výstava byla vždy doprovázena workshopy a přednáškami.

Tento rok se večerní pořady pro veřejnost konaly zároveň v auditoriu OVK v Maiselově 15 i v Maiselově synagoze. Program Maiselovy synagogy tvořily především koncerty

klasické hudby, diskuze, slavnostní představení knih nebo komponované večery, v nichž se prolínala hudba s mluveným slovem. Veřejnosti se představili význační hudební interpreti (mj. soubor Ensemble Fiorello, soubor Subito, Pražské kytarové kvarteto, Zemlinského kvarteto, D. Weiss-Hošková a J. Bezpalcová). Zároveň bylo prezentováno několik publikací (např. *Deník Rivky Lipszycové, I viděl Bůh, že je to špatné, Jizvy na duši*). Hlubokým uměleckým zážitkem byla literární koláž textů A. Herz-Sommerové, G. Kafky, P. A. Sandforta, L. Strausse, nebo I. Weberové v podání G. Von Leitise v programu *Hassistein Mangelan Fantasie* (Nenávist je nedostatek fantazie). Téma perzekuce Židů během šoa jsme připomínali i v rámci divadelních představení studentů Gymnázia Přírodní škola a Gymnázia Jana Nerudy. Tématu antisemitismu jsme věnovali několik pořadů v obou prostorách (např. přednášku S. Englunda, program I. Kalhousové *Diskuze v Maislovce* nebo cyklus projekcí filmové historičky A. Aronové).

V rámci cyklu Naše 20. století muzeum již nabídlo vzácná setkání s přeživšími šoa P. Rieselem, P. Adlerem, F. Kolmerem a P. Artonem, ale i nežidovskými pamětníky např. L. Armbrusterem, J. Malíkovou, M. Havlůjovou, J. Deckem nebo J. Šiklovou.

Na všechny tyto aktivity navazujeme i v letošním roce. Je nám přitom radostí i ctí spolupracovat se všemi pamětníky, s Terezínskou iniciativou. Těšíme se na další setkávání i v roce 2017.

Návštěva Osvětimi

Michal Salomonovič, foto Luděk Wünsch, Slezské zemské muzeum Opava

Představitelé Národního památníku II. světové války v Hrabyni hodlají doplnit dokumenty pro své expozice. Mgr. Kamila Poláková, vedoucí Národního památníku, mne požádala o možnost navštívit Muzeum Auschwitz–Birkenau a pořídit fotografie v bývalém koncentračním táboře.

Začátkem února 2017 jsme jednali s náměstkem ředitele Státního muzea Auschwitz–Birkenau, dr. Andrzejem Kacorkem, který vede mezinárodní centrum výchovy o Auschwitz–Birkenau a o holocaustu. Přijal celou skupinu pracovníků, vedenou ředitelku Slezského zemského muzea v Opavě Mgr. Janou Horákovou. Ředitel nás podrobně informoval o nutnosti regulovat počty návštěvníků s ohledem na zvýšený zájem o prohlídky základního tábora Auschwitz I. Informoval o loňských výsledcích při obnově některých památníků i o výsledcích bádání a zpracování nově zpřístupněné archivní dokumentace.

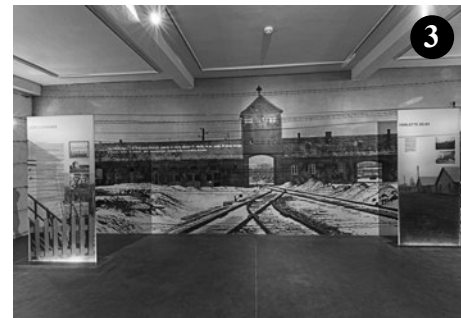
Připomínky 71. výročí osvobození nacistického KL Auschwitz Rudou armádou 27. ledna se zúčastnila velká skupina bývalých vězňů. Záštitu nad setkáním převzal prezident Polské republiky Andrzej Duda. Informoval jsem A. Kacorky o setkání bývalých vězňů z České republiky

s představiteli Parlamentu ČR a zahraničních hostů 27. ledna v Praze, kterého se zúčastnila i skupina studentů.

Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti se konal v Senátu Parlamentu ČR pod záštitou předsedy Senátu Milana Štěcha a Nadačního fondu obětem holocaustu i Federace židovských obcí v České republice.

Obdobná setkání se konala i v jiných městech republiky. Na příklad v Ostravě. Na setkání na bývalém židovském hřbitově u památníku obětem holocaustu v sadu Milady Horákové promluvil ke studentům a hostům bývalý osvětimský vězeň Luděk Eliáš.

Dr. Andrzej Kacorky nám předal výroční zprávy Muzea Auschwitz–Birkenau za rok 2016 a nově vydaného průvodce muzeem. Představil nám průvodkyni, která nás doprovodila po expozicích tábora Auschwitz I i nacistického vyhlazovacího tábora Auschwitz II-Birkenau. Prohlédli jsme blok 16 v přízemí – vstup (viz foto 1). Představuje průběh genocidy Židů na Slovensku. Jsou zde popsány útoky slovenských Židů a jejich pozdější relace v informování světové veřejnosti. V 1. poschodí mechanismus deportací transportů z Protektorátu popisuje i historii tzv. rodinného tábora pro Židy z Theresienstadt. K dispozici je v několika jazykových verzích leták *Vězni z Českých zemí v Osvětimi*, jehož autorem je Vojtěch Blodig, autorem fotografií Václav Hejna, vydavatelem Památník Terezín.

V bloku 27 – prezentuje nová expozice několik aspektů genocidy. Jedna z místností je zasvěcena 1,5 milionu usmrcených židovských dětí. Je zde také sál se svitky, na nichž jsou jména obětí šoa, která byla sebraná Památníkem Yad Vashem.

Stísnění a zamyšlení jsme procházeli mezi baráky Auschwitz I (viz foto 2). Následně jsme jeli do nacistického vyhlazovacího tábora Auschwitz II-Birkenau (viz foto 3) – vstupní brána. Prošli jsme kolejištěm, na kterém je umístěn nákladní vagon.

Ve výroční zprávě za rok 2016 jsou uvedeny údaje o návštěvnicích Muzea podle zemí.

☆☆☆

V tomto zkráceném přehledu jsou uvedeny jen počty návštěvníků ze zemí, odkud přišel větší počet platících návštěvníků s doprovodem kvalifikovaných a jazykově vybavených průvodců. Českých průvodců je šest, slovenských tři.

Protože vedení muzea dává přednost návštěvám mladých lidí, zejména studentů, mají přihlášky od škol přednost před rezervací od komerčních cestovních kanceláří.

Země	rok 2015	rok 2016
Polsko	425 200	424 800
Velká Británie	220 000	271 650
USA	141 500	215 850
Německo	93 800	92 000
Itálie	76 500	146 500
Španělsko	68 500	115 250
Izrael	62 200	97 650
Francie	57 600	82 950
Česká republika	47 800	60 700
Nizozemsko	43 200	35 050
Slovensko	35 700	40 750
Jižní Korea	34 900	18 000
Maďarsko	29 600	32 000
Austrálie	29 500	32 400
Japonsko	19 500	30 000
Čína	13 000	12 550
Rusko	12 400	11 600
Ukrajina	8 850	7 600
Jiné země	101 700	117 100
Celkem	1 725 700	2 053 650

PRÁDELNÍ KOŠ PLNÝ CHLEBA

Hanuš Hron

Stalo se to koncem dubna či začátkem května 1945. Zcela nečekaně dorazilo do poloprázdného Terezína několik stovek zbídačených účastníků hladových pochodů. V prvním okamžiku nikdo nedokázal rozhodnout kam je umístit, a tak byli ponecháni pod širým nebem na jedné z terezínských šancí. To nebyl projev lhostejnosti, ale bezradnosti, protože pro karanténu nebylo v těchto chvílích nic připraveno.

To jediné, co bylo právě možné, bylo otevření proviantních skladů a dopravení chleba.

Ale ten chleba bylo nutné rozdělit a dopravit až k rukám každého hladovějícího. Ujala se toho skupina terezínských, většinou mladých dobrovolníků.

Už nikdy se nezjistí, zda to byl projev statečnosti, či zda si riziko infekce vůbec neuvědomovali. Byli mezi nimi několikaletí vězni, kteří věděli, co je to permanentní hlad, ale hlad, který připraví o schopnost myslet, dosud nepoznali. Bochníky chleba nakrájeli na menší porce a ukládali do prádelních košů. Nic jednoduššího než donést chléb hladovějícím si v tuto chvíli představit nedokázali. Dokud... dokud nebyli povaleni, chléb sněden silnějšími či rozdupán. Na filozofii ani etiku však nebyl čas. Bylo nutno jednat. Opatřit hole a vyvolat strach. Pomocí strachu jedněch vězňů proti druhým vězňům bylo možno je alespoň trochu nasytit. To stačilo k návratu myšlení a návratu lidskosti pro chvíle příští.

Holocaust Memorial Day

Martin Liebl, text i foto

PhDr. Dagmar Lieblová při rozhovoru pro BBC Radio Cambridgeshire

Město Cambridge a místní židovská komunita pozvali tento rok moji maminku, PhDr. Dagmar Lieblovou, aby přednesla projev na vzpomínkové akci Holocaust Memorial Day, který město Cambridge každoročně pořádá. Na tuto akci jsem měl tu čest maminku doprovázet. Do Cambridge s námi přijeli také zástupci Památníku Terezín, doc. Vojtěch Blodig a PhDr. Jan Munk. Organizátor vzpomínkové akce, náš hostitel Mike Levy, autor projektu Keystage.org, spisovatel a představitel židovské komunity, zorganizoval rovněž několik doprovodných akcí. Měli jsme možnost navštívit dvě cambridgské školy (St Bede's School, Spinney Primary School), kde maminka vyprávěla svůj životní příběh a promítla krátký film „Dagmar Lieblová – Z Čech do Belsenu a zpět“. Studenti poslouchali se zájmem a zvláště desetiletí školáci ze základní školy Spinney kladli mamince spoustu zajímavých otázek. Bylo vidět, že jsou na toto téma připraveni a jsou s ním dobře obeznámeni. Jejich reakce na vyprávění byla bezprostřední a plná pozitivní energie. Dagmar Lieblová rovněž poskytla rozhovor pro BBC Radio Cambridgeshire, který byl následně vysílán v rámci Holocaust Memorial Day dne 27. 1. V sobotu jsme absolvovali bohoslužbu v Beth Shalom Synagogue, následovanou volnou

přátelskou diskusí se členy místní židovské komunity. Velmi příjemná byla pozvání od dvou židovských rodin na večerní přátelské posezení.

V neděli 22. 1. 2017 odpoledne proběhlo milé a vřelé setkání se zástupci vedení města Cambridge na místní radnici. Hlavní událost naší cesty, vzpomínkový večer s podtitulem „How Can Live Go On“ v prostorách sálu Cambridge Corn Exchange, přinesla velmi působivé a decentní připomenutí holocaustu. Během tohoto večera vystoupili se svými projevy starosta Cambridge Jeremy Benstead, Dr. Sean Lang z Anglia Ruskin University a Eva McLean, přeživší. V rámci tohoto večera vystoupilo také několik hudebních a dramatických souborů. Závěr večera již patřil hlavnímu vystoupení – moje maminka přednesla působivou řeč, ve které představila posluchačům svůj životní příběh. Pocit, se kterým jsem ten příběh znovu slyšel z jejich úst v prostředí již tak rozjitřeného emocemi z předchozích projevů a vystoupení, je těžké popsat. Svou řeč zakončila maminka slovy: „Neměla jsem přežít, ale přežila jsem. To, že mám svou úžasnou rodinu, jsem vždy pokládala za vítězství.“

Ukolébavka z Brundibára a symbolické předání zapálených svíček mladé generaci důstojně a bez zbytečného patosu celý působivý večer zakončily.

Zpráva vzdělávací komise TI za rok 2016

Michaela Vidláková

Činnost vzdělávací komise je prakticky stejná jako v minulých letech, náplní je jednak pomoc při vyhledávání pamětníků, ovšem tato činnost naráží stále víc na stoupající věk a zhoršující se zdravotní stav, takže je stále těžší vyhovět všem, kdo si setkání s pamětníkem přejí. Další významnou aktivitou je spolupráce s Památníkem Terezín, včetně účasti a financování Ceny Ericha Poláka v rámci výtvarné a literární soutěže vypsání PT. Ovšem hlavní náplní činnosti je vše, co je zapotřebí udělat v souvislosti se žádostmi o granty pro vzdělávací zájezdy českých škol do Památníku Terezín. To znamená: ke každému získat termín vypsání, sehnat si příslušné formuláře, napsat žádost, každého půl roku podávat zprávu o průběhu projektu a sepsat závěrečnou zprávu. Finanční část žádostí zajišťuje hospodárka TI a potřebné úřední přílohy dává dohromady tajemnice výboru TI. Nadějí na posilu je nový člen komise, příslušník tzv. třetí generace. Bohužel v roce 2016 se objevily potíže u dvou ze tří grantů: u grantu CC jsme obdrželi informaci na poslední chvíli, takže nebylo možno stihnout termín podání tak, aby financování mohlo začít již od 1. ledna 2017. Opožděně podaný grant tak bude moci fungovat (snad) o půl roku později. U grantu na MŠMT byla žádost pro vypsání sice včas připravena k podání, nicméně MŠMT rozhodlo, že vyhlášení dotací prozatím neplatí, že budou vyhlášeny znovu, což se stalo až v únoru 2017 s tím, že podány musí být do 13. března 2017. To znamenalo znovu vyplnit nové formuláře a počítat s tím, že pokud bude udělen, dozvíme se to (snad) během 2. čtvrtletí, kdy také (snad) bude poskytnuta finanční dotace. Jak má projekt od 1. ledna 2017 běžet, o to se nikdo nezajímá.

Uplynulý rok na stránkách časopisu Terezínské iniciativy

Michal Stránský

Jako každý rok rekapitulujeme i nyní uplynulý rok na stránkách našeho časopisu. Od loňského sněmu jsme vydali šest čísel. A tak připomínáme témata hlavních článků a reportáží.

79. číslo (duben 2016) přineslo na 24 stránkách především reportáž o sněmu, který se konal 10. dubna už po šestadvacáté. Na třech stránkách zpovídala Anna Lorencová paní Eriku Bezdíčkovou, pod titulkem *Co má smysl v šile-ném světě* jsme si přečetli recenzi maďarského filmového snímku *Saulův syn*. Film režiséra László Nemese získal Oscara v kategorii neanglicky mluveného filmu. V Pinkasově synagoze se konala tradiční tryzna za oběti rodinného tábora v Osvětimi, na níž za přeživší promluvila Eva Smolková-Keulemansová. Přírodní škola předvedla v Salesiánském divadle hru Františka Tichého *Terezínské zvony*. Hra vznikla na motivy z klukovských terezínských časopisů. Připomněli jsme si 100 let od narození Fredyho Hirsche, popisovali jsme besedu *Jsem Žid a zdrav* s dvěma divadelníky – Tomášem Töpferem a Milanem Heinem. Prostřednictvím článku Dagmar Lieblové jsme se zúčastnili *Brundibára* v Madridu a na Německém velvyslanectví představily tři pamětnice terezínského ghetta své vzpomínkové knížky. O svých životech vykládali také Petr Beck a Etti Schaerová. Zadní strana obálky byla věnována besedě v rámci cyklu *Výjimečná svědectví* Doris Grozdanovičové a jejím kulatým narozeninám.

80. číslo (červen 2016) se věnovalo květnové Terezínské tryzně, která tentokrát vyzněla poněkud kontroverzně, zejména kvůli projevům Jaroslava Vo-dičky (ČSBS) a Milana Štěcha (Senát Parlamentu ČR). V pozdějších číslech časopisu se rozproudila zbytečná debata. Většině členů TI proslov M. Štěcha nevalil a neshledala v něm nic, s čím by nesouhlasili, někteří členové židovských organizací však byli opačného názoru. Naše členky byly pozvány na tryznu ve Flossenbürgu i do Hamburku. Na náměstí Jiřího z Poděbrad se v Praze konalo Jom ha-Šoa, ale nejen tam, i na řadě dalších míst v ČR. Velvy-slanectví Spolkové republiky Německo uspořádalo hudební koncert, kterého se zúčastnila mimo dalších Zuzana Růžičková, jejíž někdejší žáci koncertovali. *Brundibár* se objevil na jevištích v Madridu, v Lyonu, v Petrohradě, a také v Brně – v Cejlu. O svém dosavadním životě a o životě své sestry nám vyprávěla v interview Anny Lorencové Annetta Able a její sestra Štěpa. Letos jsme se již po třinácté sešli ve Valdštejnské zahradě na tradiční akci ICEJ *Kulturou proti antisemitismu. Rakousko slavilo 71. výročí osvobození*. Oslav se zúčastnila také Michaela Vidláková, která o tom přinesla na stránkách časopisu svědeckou reportáž. Pavel Hoffmann se zamýšlel ve fejetonu nad vražděním na obou stranách izraelsko-palestinské hranice. Na zadní straně obálky jsme otiskli recenzi knihy Michaela Gruenbauma *Někde ještě svítí slunce*.

81. číslo (září 2016) věnovalo pozornost ojedinělému mezinárodnímu festivalu *Ze stínu*, který nabídl publiku v Praze, Plzni a v Terezíně koncerty a divadelní představení židovských autorů, jejichž tvorba byla v souvislosti s holocaustem zapomenuta nebo dokonce ztracena. V tomto čísle se dále odvíjela debata nad květnovou terezínskou tryznou. Michaela Vidláková a Věra Weberová se zúčastnily řady přednášek a besed v Německu. Institut Terezínské iniciativy společně s Českobratrskou církví evangelickou a Židovskou obcí v Praze a Církví československou husitskou připomněl *Památný den romského holocaustu* mimo jiné vyvěšením romské vlajky na židovské radnici v Maiselově ulici v Praze. *Nenávist je nedostatek fantazie* se

jmenovalo literární pásmo, které ŽMP ve spolupráci s velvyslanectvím Spolkové republiky Německo uspořádalo v Maiselově synagoze. Předsednictvo TI uspořádalo pro II. a III. generaci zájezd do Terezína, který vedly tři přeživší dámy – Dagmar Lieblová, Doris Grozdanovičová a Michaela Vidláková. Na takřka třech stránkách jsme přinesli interview s Hanou Hnáťovou, nikoliv jen o Arnoštu Lustigovi. V Památníku Terezín se předávaly ceny za oceněné studentské literární a výtvarné práce ze soutěže na téma *Vyučování bylo zakázáno*. Oceněným studentským pracem byla věnována dvoustrana. Životu Ireny Sendlerové – zachránkyni židovských dětí jsme věnovali celou stránku. *Na shledanou na Hagiboru* se jmenovaly vzpomínky dvou přeživších.

82. číslo (listopad 2016) vzpomnělo na pětasedmdesátileté výročí odjezdu prvního židovského transportu akcemi, které pořádal Památník Šoa. Vernisáž fotografické výstavy na nádraží Praha-Bubny, divadelní představení v Divadle na Vinohradech, tradiční položení květin u Parkhotelu a na Židovském hřbitově v Praze u pomníku lodžským a především už druhému bubnování v Bubnech. Přinesli jsme rozsáhlou reportáž z umístění pamětní tabule na domě, z něhož odešel do Terezína Pavel Lion. Psali jsme o oceněních Jiřímu Bradymu, kterých se mu dostalo, když nedostal od prezidenta republiky ocenění 28. října na Pražském hradu. Následoval rozhovor s Doris Grozdanovičovou k jejím devadesátým narozeninám. U příležitosti 75. výročí počátku deportací se konal v Terezíně vzpomínkový den – setkání bývalých terezínských vězňů. *Košický „Lautrec“* se jmenoval životní příběh malíře Ludovíta Felda. *Nikoli ztracené, ale znovu připomenuté písně* je titulěk vzpomínky na představení Květovaný kůň, které před dvaceti lety předvedl Dismanův rozhlasový dětský soubor. Na Kamilu Rosenbaumovou – Ronovou vzpomínala její dcera. Na dvoustraně jsme otiskli studentské práce na téma: *Vyučování bylo zakázáno*. Třetí stranu obálky zaplnila zpráva o dvou divadelních počínech – *Čekárna*, kterou předvedl slovenský soubor Farma v jeskyni a benefiční večer, který pořádala Přírodní škola.

83. číslo (leden 2017) přineslo rozsáhlou reportáž ze *Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti* v Senátu Parlamentu ČR. V Café jedna ve Veletržním paláci proběhlo další pokračování oblíbeného cyklu *Jsem Žid a zdravý*, tentokrát s Táňou Fischerovou a Janem Krausem. S Janou Dubovou si nejen o trpké minulosti povídala Anna Lorencová, seznámili jsme se s Pavlem Wernerem, jedním z Birkenau Boys, za Brundibárem jsme se vydali až do Španělska, Eliška Waageová připomněla *Otevřenou Jáchymku* ze sklonku minulého roku. S životním příběhem Jiřího Fišera z Mohelnice nás seznámil Vladimír Hampl, s knihou *Narodili se, aby přežili*, nás seznámila neúnavná čtenářka Eva Štichová. Předseda slovenské pobočky ICEJ nám přiblížil pochod *Po stopách hrdinů*. Několik našich mimopražských členů nám popsalo své *besedy nejen se studenty a nejen ve školách*. Na zadní straně obálky jsme se setkali s Karlem Poláčkem a ve fejetonu Hanuše Hrona jsme se dozvěděli o vztyčování rudé vlajky na věži terezínského kostela v květnu 1945.

84. číslo (březen 2017) držíte právě v ruce. Určitě si přečtete reportáž z letošní tryzny v Pinkasově synagoze k uctění památky obětí rodinného tábora. Institut Terezínské iniciativy, Památník Terezín, Židovské muzeum v Praze a Muzeum v Osvětimi nás seznamují s činností za uplynulý rok. Zajímavá až děsivá je vzpomínka Hanuše Hrona na poslední dny v poloprázdném Terezíně – *Prádelní koš plný chleba*. Dalšími články, které by neměly ujít vaši pozornost jsou *Holocaust Memorial Day* v Cambridge a *Zpráva vzdělávací komise za rok 1916* a informace sociálního oddělení ŽOP. Michaela Vidláková dokončila interview s Pavlem Wernerem z minulého čísla. *Babička* je jednoduchý titulěk jímavého povídání jejího vnuka. Absurdní je skutečnost, co všechno lze v Čechách koupit. Jen když kvete „kšeft“!

Ing. Pavel Werner – jeden z nejmladších mezi Birkenau Boys

Pokračování rozhovoru z předešlého čísla

Tak jsi najednou svobodný. Ale co udělá třináctiletý, k smrti vyčerpaný kluk, se svobodou uprostřed tábora plného mrtvých?

Nastal zmatek. Alespoň v mých vzpomínkách. Nějak jsme se zase my kluci, kteří jsme zůstali naživu, shlukli, dostali jsme od Američanů nějaké jídlo, sehnali jsme si něco k oblečení, a i když Guns kirchen leží jen kousek od naší hranice, vždycky s námi někdo někam popostrkoval, někam nás odvezli, někde se nás ujali, někde jsme se zas starali o sebe. Nevím jak, najednou jsme byli v sovětské zóně, na předměstí Vídně, a kdosi nám přikázal, že máme jít dál do Bratislavy. Pěšky. Tak jsme zas klopýtali po svých, až jsme tam skutečně dorazili. Chtěli jsme domů.

Domů? Bylo vůbec nějaké „doma“? Na politické vězně čekaly doma jejich rodiny, i když třeba neúplné, ale kdo zůstal doma z židovských rodin?

Jeli jsme vlakem do Prahy, kde měl být repatriační úřad. Najednou ale vlak zastavil v Pardubicích a mně to nedalo, i když byla noc, rychle jsem řekl klukům ahoj, a vystoupil jsem.

No jo, ale kam jsi pak rovnou od vlaku šel?

Byla noc, tma, ale někde blízko nádraží svítilo v okně světylko, a našťástí právě tam byl repatriační úřad. Ujali se mne a nechali přespat v malém hotýlku, ráno mi pak svlékli německou uniformu – mé jediné vlastnictví – dali mi civilní oblečení a poslali do nějaké zotavovny. Později mi sociálka přidělila poručníka, někdejšího známého mých rodičů, který se této role sice celkem ochotně ujal, ale přesto jsem u nich dlouho nepobyl.

Rodiče jsi tedy přes všechnu slaboučkou naději, kterou jsi v sobě celou dobu živil, nenašel. Když se tě poručník ochotně ujal, proč jsi u nich pobyl jen krátce?

Jeho ženě to asi nebylo docela vhod, ono taky asi není snadné ujmout se takového chlapce – už ne dítěte, ještě ne dospělého, s těmi krutými zážitky, které nikdo, kdo to nezažil, nepochopí. Tak jsem odjel do Prahy, nějakou dobu jsem byl v domově mládeže v Belgické, který zřídila Židovská obec, ale ani tam jsem dlouho nevydržel. Vrátil jsem se do Pardubic, dokončil povinnou školní docházku a potom mi můj poručník zařídil vstup do učení v někdejších Baťových závodech v Gottwaldově (dnes zase Zlíně). Mělo to dobrou pověst, ale já se zase ocitl na hromadné ubytovně, bylo nás na pokoji asi osm, zas to nebylo žádné „doma“, navíc s kluky jsem si mohl pochopitelně těžko rozumět. Sice jsem byl dost velký a silný, abych si dokázal zjednat respekt, ale dobře mi tam taky nebylo. Naštěstí se naskytla možnost přihlásit se do Prahy na obchodní akademii, využil jsem tedy příležitost – a podařilo se. Tehdy jsem měl možnost splatit jeden velký dluh: ten český vězeň z Pardubic, Jan Belfin, který mi v Melku tolik pomáhal, potřeboval osvědčení, jak že se

v lágru choval. Tak jsem vydal své svědectví a myslím, že mu to tehdy dost pomohlo.

Pak už to šlo všechno líp. Složil jsem maturitu, vystudoval vysokou školu, ekonomii, začal pracovat, až jsem se vypracoval na pozici obchodního zástupce výsadní exportní společnosti, po mnoho let jsem zastupoval náš stát v cizích zemích, cestoval po světě, naučil se jazyky.

Na takové místo bylo tehdy ovšem kromě znalostí nutno mít ještě jeden předpoklad...

Narážíš na členství ve straně. Ano. Jako mnoho jiných, a zejména osvobozených vězňů, jsem propadl tehdejší masivní propagandě, jako mládežník jsem nadšeně jezdil na brigády, konečně jsem měl pocit, že někam patřím, že k něčemu směřuji, že přispívám oněm propagovaným „světlym zítřkům“. Pak jsem byl přijat do KSČ.

To máš pravdu, mnozí tehdy uvěřili, že konečně si budou všichni rovni, a mnohým trvalo dost dlouho, než prozřeli, ale to už byla mezitím doba, kdy, jak se říká, z jedoucího rychlíku se nevystupuje.

Právě. Konečně jsem měl možnost se uplatnit v práci, takže ano, můžeš tomu říkat strach nebo kariérismus. Ale je se čemu co divit, po tom všem, co jsem předtím prožil?

Ne, určitě ne, naprosto chápu. Tak ještě krátce: co rodina?

Oženil jsem se, mám dceru, od níž mám dva vnuky a vnučku. Ti ale bohužel nežijí v Praze, tak je nemám moc kolem sebe.

Ještě by ses mohl zmínit, jak jste se po letech našli, jak vůbec vznikl název Birkenau boys.

Gerhard Durlacher z Holandska, jeden z chlapců, kteří jako já přežili 6. červenec 1944, onen kritický den selekce v Birkenau, se stal sociologem a v roce 1985 začal hledat ostatní z této skupiny, kteří válku přežili a žili nyní roztroušeni po všech světových stranách. Johnny Freund se pak přidal k hledání dalších. První setkání se konalo v květnu 1990, 45 let po osvobození, v kibucu Givat Chaim v Izraeli. Sešlo se jich tam tenkrát sedmnáct, mnozí přijeli s dalšími členy svých rodin. Tenkrát si začali říkat Birkenau Boys. Tehdy jsem mezi nimi nebyl, ale v roce 1994 jsem pomáhal organizovat další setkání, tentokrát v Praze. Týdenní program byl velmi bohatý a velice emotivní. Přivítání na Židovské obci rabínem Sidonem, na pozvání Milana Uhdeho návštěva Parlamentu, procházka Prahou, páteční bohoslužba ve Staronové synagoze, která znamenala silný zážitek, i pro ty nepobožné, návštěva Terezína a posléze i Auschwitzu, kde jsme se pomodlili Kadiš. Naším „guru“ se pak stal Johnny Freund, který žil v Kanadě a ten přiměl všechny, aby napsali něco o sobě i o svém životě po osvobození. Tak vznikla knížka *After those fifty years – Memoirs of the Birkenau boys*. (Po

padesáti letech – vzpomínky Birkenau Boys). Je to k neuvěření, ale podařilo se shromáždit příspěvky od třiačtyřiceti z nás, doprovázené fotografiemi, kresbami, básněmi i dokumenty. Myslím, že je to velmi cenný materiál, bohužel je jen v angličtině.

Ovšem u nás byl česky vydán *Deník Miši Krause*, který si Miša napsal ihned po válce, dokud měl vše ve velice živé paměti. Proto je tato knížka velmi silným dokumentem o tom, jak téměř ještě děti dokázaly přežít hrůzy holocaustu.

musí škola absolvovat, pokud chce dostat dotaci na zájezd. Spočíval v úvodní přednášce o roli Terezína v holocaustu, v komentované prohlídce Muzea ghetta a významných míst v ghettu, případně setkání s pamětníkem, a teprve potom následovala návštěva Malé pevnosti. Nejprve jsme ty zájezdy opravdu financovali z našich zdrojů, díky dědictví, které jsme získali, jenže naše zdroje se začaly krátit. Tehdy nám velice pomohl dr. Leo Pavlát, který napsal otevřený dopis, jaká že je to ostuda, když sami přeživší vězňové musí

Pavel Werner na sněmeh Tereziňské iniciativy v letech 2007, 2009, 2011

A teď obraťme list: Tereziňská iniciativa. Jakou jsi převzal funkci, jak ses uplatnil? Potřebných znalostí jako ekonom máš dost. A jako pamětník, právě jako jeden z Birkenau boys – to je přece také nezastupitelné.

Kdy jsem do TI vstoupil ani nevím. Bylo to tak nějak samozřejmé. Brzy, po delším rozhovoru s tehdejšími předsedou Oldou Stránským a s Jardu Krausem, předsedou finanční komise, právě jako profesionální ekonom jsem převzal funkci hospodáře, a myslím, že jsem TI v této funkci dost prospěl. Staral jsem se o všechny finanční otázky, navrhoval rozpočet atd. Tehdy jsme podědili nějaké peníze, ale úroky na bankovních kontech stále klesaly. A tak, ač jsem byl proti tomu, byl jsem přehlasován většinou předsednictva, a velká část peněz byla vložena do fondů. Dost jsem tehdy sledoval všeobecné finanční toky a jednoho dne jsem se rozhodl alespoň dosavadní výnos z fondů, šlo o částky v hodnotě několika set tisíc korun, realizovat, tj. vyzvednout a převést na běžné konto. Den poté hodnota fondu prudce, až řádově poklesla. Tak jsem tehdy zachránil pro TI slušné peníze. Trvalo totiž léta, než se tyto fondy opět zregenerovaly. Tak jsem měl dost co dělat s vyplňováním finančních formulářů na žádostech o granty a s jejich vyúčtováním. Jsem i členem zdravotní komise pro Claims Conference.

Ale nakonec mě asi nejvíce těší práce ve výchovné komisi. Do Památníku Terezín jezdilo dlouho velice málo českých škol, a když, tak většinou navštívily jen Malou pevnost, do Muzea ghetta jich přišlo jen několik málo za rok. A tak jsme, ty a já, v roce 1999 spolu rozjeli akci, která má dodnes čím dál větší úspěch: financování dopravy vzdělávacích zájezdů českých škol do Památníku Terezín. S profesionálními zaměstnanci PT, tenkrát to byla hlavně Mgr. Ludmila Chládková, jsme vypracovali program, který

financovat českým školám zájezdy, pokud chtějí, aby ghetto navštívily. A tehdy, opravdu poprvé – a od té doby již mnoho let – jsme začali dostávat grant od MŠMT. Přispívají na to i další granty – od NFOH a Claims Conference. A škol bývá někdy až stovka za školní rok (na víc by kapacita pracovníků PT ani nestačila) a zamlouvají si návštěvy i na dva roky dopředu.

Ano, to se nám opravdu povedlo. Ale ty jsi měl ještě jednu důležitou práci.

Stal jsem se jakýmsi „dispečerem pamětníků“: mám seznam těch, kteří jsou ochotni a schopni vyprávět, a když je někde někoho zapotřebí, mám jejich adresy, telefony nebo maily a příslušným žadatelům je, pokud to jde, zprostředkuji.

A sám jakožto pamětník?

Měl jsem nesčetně přednášek, hlavně v Židovském muzeu nebo v Terezíně pro české, německé i rakouské školy, ale i při jiných příležitostech. Spolupracoval jsem i s institucemi Post bellum, Paměť národa aj., ani nevím, kdo všechno si mě vzpomínání natočil. Obzvláště rád mám spolupráci s Přírodní školou v Praze, soukromým gymnáziem vedeným Mgr. Františkem Tichým, kde již po mnoho let pracují na projektu, týkajícím se Terezína. Velikým zážitkem pro mne bylo například vystoupení v Jičíně. Bylo to pro veřejnost, plné kino posluchačů, ohromná atmosféra.

Prožil a vydržel jsi toho v životě opravdu dost. A tak ti mohu jen přát, ať nám ještě dlouho vydržíš – a pokud možno ve zdraví a v pohodě.

*Rozmlouvala Michaela Vidláková,
foto Michal Stránský*

Hrdá babička, paní Annetta Able, nám poslala dopis, který dostala k narozeninám od svého vnuka. Dopis se nám v redakci natolik líbil, že jsme se rozhodli ho otisknout. On totiž může být o mnohých přeživších, dnes už babičkách a dědečcích.

(Více o Annettě Able a její sestře si můžete přečíst v časopise TI, č. 80, s. 12–13.)

Babička

Slovo skrývající řadu emocí, z nichž většina se nějakým způsobem váže k pocitu, že jste bezpodmínečně milováni někým, kdo nic nežádá na oplátku.

Ačkoliv tyto pocity jsou všeobecné, ne každý má to štěstí, že je může cítit. Já jsem spolu s několika svými bratranci a sestřenicemi jedním z takových šťastných. Nejen, že mám babičku, která by udělala doslova cokoliv pro ochranu mého bezpečí, pohody, štěstí, a samozřejmě plného břicha. Jsem také jedním z těch, kteří se narodili do rodiny, která podle všeho neměla vůbec existovat. Jsem vnukem přeživších holocaustu.

4. února 2017 oslavila naše třicetiletá rodina 93. narozeniny naší babičky. Nejen její, ale také její sestry – dvojčete. Jako každá židovská rodina, i my bereme narozeniny velmi vážně, a já tento text píšu proto, že až teď jsem skutečně pochopil proč.

Ve chvíli, kdy můj strýc pronášel projev (stejný projev jako každý rok), rozhlédl jsem se kolem stolu a udělal fotku celé rodiny. Ta fotografie zachycuje nejen třicetku členů naší rodiny, ale také třicet různých lidských příběhů, třicet jedinečných pohledů na svět, třicet příležitostí úžasných lidí něco v životě dokázat, a třicet lidí, kteří přinášejí radost nespočtu svých blízkých. Nikdo z těch lidí by nebyl na světě, kdyby se historie odvíjela tak, jak byla nalinkována.

Nechci vám vyprávět příběh o tom, proč šest milionů lidských životů bylo ukradeno, ani příběh lidí, kteří se zasloužili o to, že jsem na světě (bylo jich hodně); tento příběh je zapsaný v očích přeživších a samozřejmě v historických knihách. Já vám chci vyprávět jaké to je žít v blízkosti osoby, která přežila, a také osoby, obdařené všemi vlastnostmi, kterých si lze na člověku vážit.

Je mi 35 let a vždycky jsem měl svoji babičku. Znamenala pro mě, že ať se dělo co se dělo, vždycky jsem u ní našel útočiště, teplo a lásku. Jako dítě takové věci berete jako samozřejmost. Vždycky tu byla a vždycky bude. Jak ale stárnete, začínáte si teprve uvědomovat, jak důležité pro ni je, abyste se rozvíjeli a vedli šťastný a produktivní život.

Až při svém bar micva jsem si uvědomil, jak zvláštní a výjimečná je historie naší rodiny, a jak se liší od toho, co je v Austrálii běžné. Od té chvíle každý mohl v mých očích spatřit lásku, kterou ke své babičce chovám, a slyšet nadšení v mém hlase pokaždé, když se řeč stočila na něco jedinečného a často zábavného, co kdy udělala nebo řekla. Z českého prostředí si přinesla pro každou příležitost spoustu krásných přísloví, která často zněla v angličtině legračně, ale v kterých jsem vždy našel pro sebe dobrou radu. Když o tom přemýšlím, tak každé z těch přísloví znamenalo vždy to samé – soustřed' se na ty nejzákladnější věci, které dělají tebe a tvé blízké šťastným, a nenech se rozhodit malichernostmi každodenního života. Jednoduchý recept, který se traduje celé

věky, ale který nabývá úplně nový význam, když osoba, která vám ho předává, chápe skutečnou hodnotu toho, co říká. V takovém případě, jak mohu sám potvrdit, je to skutečný tah na branku. V takovém případě se váš špatný den, problémy se vztahem, stres z práce anebo obyčejná bezdůvodná podrážděnost rozpustí, a na chvíli tak získáte rozhled, o jaký jiní usilují celý svůj život. A tak vím moc dobře, proč jsem hrdý na to, že jsem vnukem tak úžasné ženy, která přežila holocaust, a jsem vždy hrdý a nadšený, když mohu vyprávět její příběh, a to nejen příběh přežití. Příběh někoho, kdo skutečně rozumí tomu, jakou má život hodnotu, a jak snadno o něj člověk může přijít, třeba jen proto, že se narodil jako Žid.

Uvědomil jsem si, jak je svět nevšimavý k tomu, co se stalo. Tolik lidí má tak omezené povědomí o krutostech, které se děly, a přestože nemám žádné oprávnění dávat lekce z dějin, toto je příběh, kterému, jak se zdá, lidé rozumějí. Příběh o tom, jak jsem se vůbec nemusel narodit, o síle a lásce mojí babičky. Je to příběh, který, jak cítím, by měl každý potomek vyprávět při každé příležitosti, a pokud máte tak silnou, chytrou, pohotovou, zábavnou a okouzlující babičku, o které můžete vyprávět, jděte do toho. Je to příběh, ve kterém si každý najde to své, a věřte mi, je to příběh, na který jen tak nezapomenete. Poznal jsem lidi všeho věku, ras a vyznání, kteří si z příběhu mých prarodičů berou poučení, jež pak předávají dál. Poznal jsem mladé ženy, kterým příběh mé babičky dodal sebedůvěru a životní sílu. Příhodu o tom, jak chodila do posilovny, jsem dával k dobru snad víc než tisíckrát. Poznal jsem dospělé muže, kteří se rozklepali jako sulc, když slyšeli příběh bezpodmínečné lásky mojí babičky, a poznal jsem lidi, kteří o takových věcech slyšeli úplně poprvé. Za to, co všechno si z jejího příběhu odnesou, může částečně i to, že jej vyprávím z pohledu, s kterým se mohou ztotožnit – z pohledu mladého australského muže, který má rád svoji babičku.

Jsem hrdý na to, že její příběh vyprávím, i když někdy je to břímě. Nevybral jsem si odkud pocházím, ale mám odpovědnost ctít, odkud pocházím. Mám v sobě hodnoty, které jen tak něco nezlomí, a pohled na svět, který není úplně běžný, a vždy mohu s hlavou zdviženou a s úsměvem odpovědět, když se mě zeptají: „Odkud pocházíš?“

Obě, dnes už 93letá dvojčata, mají celkem pět dětí, patnáct vnoučat a šest pravnoučat, které mohou hrdě vyprávět zatraceně silný příběh, kdykoliv k tomu mají příležitost. Kromě toho je tu i nespočet lidí, kteří měli možnost ten příběh vyslechnout, poučit se z něj, a odnést si z něj něco pro sebe.

Jako 35letý vnuk přeživších holocaust pevně věřím, že příběh mojí babičky podstatně přispívá k tomu, že snad lidé nikdy nezapomenou, a je mi ctí ho vyprávět.

Jordan Able

(z angličtiny přeložil Jakub Stránský)

V pondělí 6. února zemřel Eda Krása

Vzpomíná Michaela Vidláková, foto z webu

Eda (Edgar) Krása se narodil v roce 1924 v židovské rodině v Karlových Varech, v roce 1933 se rodina přestěhovala do Prahy. Ještě se stihl vyučit kuchařem v restauraci U Rozvařilů, na podzim 1941 byl deportován s prvním transportem do terezínského ghetta, kde téměř z ničeho dokázal rychle vybudovat první kuchyně a dál pracoval jako kuchař, přitom vymýšlel, co lze uvařit z nuzných přidělů a náhražek.

Bývalým vězňům ghetta se navždy zapsala do paměti jeho „lahůdka“, buchta s krémem – krém byl z kávové náhražky a bramborového škrobu, trochu čímsi oslazený a byly v něm rozšlehané vločky margarínu. Ovšem, jak jste se již mohli dočíst dříve v časopise TI, někdejší „Terezíňáci“ si mu po letech psali o recept, prý to bylo to nejlepší, co v životě jedli. Eda ovšem recept nevydal, aby si tuto iluzi nezkažili.

V Terezíně se seznámil s dirigentem a skladatelem Rafaelem Schächterem, který hrál před válkou u Emila Františka Buriana, dirigoval pěvecké sbory a vyučoval hře na klavír. K jeho nejznámějším počínům patří terezínské nastudování Verdiho *Requiem*, zpívali ale i *Prodanou nevěstu*, *Figarovu svatbu*, *Hubičku* či *Kouzelnou flétnu*. V jeho sboru zpíval i Eda.

Němci se sice Schächterovi prý posmívali, že „Židi si zpívají rekviem sami za sebe“, ale podle Edy Krásy se Schächter snažil tímto nastudováním sdělit vězňům jednu myšlenku z díla, alespoň latinsky: „*Až bude Nejvyšší Soudce soudit, žádný hříšník mu neunikne.*“ Premiéru mělo *Requiem* v lednu 1944, v červnu 1944 se pak konalo jedno představení pro vysoké úředníky SS a pro členy Mezinárodního výboru Červeného kříže, kteří byli v Terezíně na inspekci. Konalo se celkem patnáct představení. Rafael Schächter zahynul v lednu 1945 při pochodu smrti.

Eda Krása byl v září 1944 deportován do vyhlazovacího tábora v Osvětimi, odtud dále do tábora v Gleiwitzu, kde opravoval vagony. V lednu 1945 se mu podařilo uprchnout z pochodu smrti, jeden z vězňů vzpomíná, jak Eda se zkrvavenýma nohama od tvrdých

dřeváků ještě pomáhal těm, kteří už nemohli. Tři dny se skrýval, než k jeho úkrytu dorazili Rusové. Přežil tedy a nakonec se vrátil do Prahy, kde se šťastně shledal s rodiči, kteří zůstali až do konce války v Terezíně. (Edova maminka byla potom po mnoho let dobře známá na pražské židovské obci jako neoficiální „šadchen“ – snažila se seznamovat židovské páry a sjednávat svatby.) Od r. 1948 pracoval Eda Krása jako kuchař na izraelském vyslanectví v Praze. Bylo mi v té době dvanáct, jsem čtyřladvacet, ale Eda se mi moc líbil. V listopadu 1949 se oženil s Hanou, rozenou Fuchsovou, tehdy jsme se s nimi velice přátelili, jezdili společně s mými rodiči na výlety i na dovolenou. Nicméně o rok později se mu po několika pokusech podařilo dostat se, s tehdy již těhotnou manželkou, ilegálně z Československa do Izraele. Tam pracoval jako kuchař, delší dobu i jako lodní kuchař na moři, později působil i ve vedení restaurací a hotelů. Vyučoval také budoucí kuchaře, například v rámci izraelské pomoci africkým státům. V Izraeli se jim narodili dva synové, Daniel

a Rafael. (Tehdy jsem si slíbila, že budu-li kdy mít syna, bude se jmenovat po Edově prvorozeném – a tak se i stalo.) V šedesátých letech se přestěhovali do USA. Usadili se v Bostonu, kde vlastnil restauraci. Eda Krása také neúnavně vedl besedy o holocaustu v amerických školách a spolu s dirigentem Murry Sidlinem založili nadaci The Defiant Requiem Foundation, díky níž už na mnoha místech – včetně Terezína – zaznělo Verdiho Requiem doprovázené projekcí vzpomínek několika někdejších členů sboru.

Po převratu manželé Krásovi několikrát navštívili Prahu, ukázali synům a jejich rodinám Prahu a Karlovy Vary. V minulém roce zemřela Edova žena Hanka a teď se završil i jeho život.

Edův hlas už nyní zaznívá jenom v nezapomenutelném Sidlinově aranžmá Terezínského Requiem.

Zemřel herec a divadelní režisér František Miška

V sobotu 11. února zemřel František Miška, herec a divadelní režisér. Byl držitelem ocenění Rytíře české kultury.

František Miška začínal svou divadelní dráhu jako ochotník už v sedmácti letech. Kvůli židovskému původu prošel za války Terezínem, Osvětimi a Buchenwaldem, odkud byl v roce 1945 osvobozen. Po válce pracoval už jako profesionální divadelník na scéně kladenského divadla. Postupně prošel Realistickým divadlem, Divadlem Státního filmu a nakonec natrvalo zakotvil v Městských divadlech pražských.

Jeho nejplodnější léta jsou spojena právě s Městskými divadly pražskými. Ztvárnil zde řadu hereckých rolí

a dostal se i k režii, která se nakonec stala jeho hlavní činností. V šedesátých letech inscenoval několik kontroverzních her, v nichž uplatnil výrazný společenský přesah. Jejich uvádění zpravidla končilo zákazem z vyšších míst.

Svůj talent uplatnil i na zahraničních jevištích. V sedmdesátých letech se režijně uplatnil v Düsseldorfu, Wuppertalu, Hamburku, Münsteru, Bonnu, Basileji a Paříži. Třináct let byl uměleckým šéfem divadla v Baden-Badenu.

Miška se hned po válce objevil i ve filmu. Svůj talent uplatnil ztvárněním několika zcela protichůdných postav – například v dramatu Muži bez křídel z roku 1946 hrál gestapáka, ve filmu Nadlidé ze stejného roku se naopak objevil v roli ►

odvážného odbojáře. V průběhu dalších dvaceti let se objevil asi ve dvaceti filmových rolích. Od konce šedesátých let filmové nabídky přestal přijímat, protože se plně věnovat divadelní režii.

V loňském roce František Miška převzal z rukou ministra kultury

Daniela Hermana ocenění Rytíře české kultury za umělecký přínos i své statečné občanské postoje.

„S panem Františkem Miškou odchází nejen velká, charismatická a temperamentní divadelní osobnost, ale také velkorysý, statečný člověk, vězeň

nacistického režimu a *enfant terrible* režimu komunistického. Byl živoucí divadelní pamětí 20. století; i touto ztrátou celá česká kultura o mnoho přichází,“ uvedl k úmrtí divadelní legendy Daniel Herman.

Zpracováno podle webu

V pondělí 13. února zemřela ve věku 87 let muzikoložka, kritička a emeritní umělecká šéfka Opery Národního divadla Eva Herrmannová

Eva Herrmannová (22. 7. 1929, Vídeň – 13. 2. 2017, Praha), byla dlouholetou členkou předsednictva Tereziánské iniciativy.

Pro členy TI zorganizovala návštěvu řady divadelních představení a jiných kulturních akcí.

Okamžiky vzpomínek

Jsou ztráty, kdy máme dojem, jakoby se odlomil kus nás samých. Jestliže jde o ztrátu někoho, jenž náš vlastní život provázel více než dvacet let, jemuž vděčíme za tolik vědomostí, zkušeností a informací, z jehož šarmu a důvtipu jsme se vždy radovali, jemuž nikdy nechyběl smysl pro krásu a důstojnost ani osobní odvaha, pak si takovou ztrátu – myslím tím smrt Evy Herrmannové – uvědomujeme jako fyzickou bolest.

Eva dovedla tak skvěle předávat své znalosti, své zkušenosti, vše co bylo podstatné – a činila to s autentickou živostí, tu vážně, tu vesele, nezřídka se směsí obojího. Např. tehdy, když vyprávěla o svém bohatém domově v Opavě, o otci židovského původu a matce pocházející z Vídně. Té se podařilo „ukrýt“ manžela jako údajného pacienta v různých nemocnicích a uchránit ho tak před deportací. Avšak Eva, sotva čtrnáctiletá dcera, deportaci neunikla. Dne 9. června 1943 přijela do Terezína, jako „*mišenko*“ tam však alespoň mohla zůstat až do konce války.

I ona – jako mnozí – později převzala úlohu pamětnice, hovořila k návštěvníkům Terezína, k publiku při různých představeních *Brundibára* v Německu, ve Francii i v jiných zemích, i mně poskytla řadu rozhovorů, které byly částečně vysílány rozhlasem (v letech 1993 a 1994).

„...to je takový instinkt, že si člověk jako dítě myslí, že je nesmrtelný, že se z toho musí nějak dostat.“

Eva Herrmannová

„Tváří v tvář smrti se nepiší falešné noty.“

*Gaby Flatow na rozhlasové stanici Freies Berlin,
12. března 1994*

Od roku 1996 byla vždy přítomnou, vždy moudře uvažující členkou *Nadačního fondu Hanse Krásy – Terezín*, založeného v roce 1995. O deset let později protestovala, když ho plánoval zrušit tehdejší starosta Terezína, dvouhodinovým dokumentem na rozhlasové stanici Vltava. Díky své osobní odvaze, intenzivním rešeršim i odvahou nevzdávat se, tím pověst Nadačního fondu zachránila!

Její vzpomínky na léta 1943 – 1945 v Terezíně jsou velice různorodé. Připomeňme zde dvě: za prvé tu, že to byla právě ona, kdo nesla Karlu Bermanovi, mladému pěvci, povolávací lístek do transportu *na východ*, a že s tím počkala, až Berman ukončí zkoušku. K jejím vzpomínkám patří i to, jak pomáhala tolika především starším lidem při nastupování do vlaku. Vzpomínka, jež ji později u vědomí hrůzného cíle těchto deportací tížila po celý život.

Ani pro ni nebylo snadné vzpamatovat se po prožitých hrůzách a začít nový život, ačkoli měla to velké štěstí, že neztratila rodiče (avšak mnoho příbuzných).

Opustila Opavu a přestěhovala se do Prahy, studovala hudbu, vdala se, narodily se jí dvě děti, pracovala mnoho let v Divadelním ústavu. Po *sametové revoluci* jí byla svěřena stěžejní úloha: Vedení Opery Národního divadla, kde působila 5 let, od roku 1991 do roku 1996, zajisté vrchol jejího profesního života.

Přesně pochopila zvláštnosti změn, a tak jsme se seznámily, ona nová ředitelka nové éry, já německá redaktorka právě založeného německého týdeníku *Prager Zeitung*. Vznikl tak základ dlouholetého přátelství, osobně i novinářsky jsem sledovala její svěží intendanci, jež byla – přes nejjeden odpor – tak úspěšná, že byly některé produkce poprvé pozvány do Japonska!

I po skončení tohoto úkolu zůstala spjata s operou, založila *Kruh přátel opery*, jehož činnost oceňovalo několik set členů.

Terezín však nezůstal zapomenut. Nejen že zadala inscenaci Ullmanova *Císaře Atlantidy* v půdním divadle Kolowratského paláce, stále motivovala i další režiséry, aby inscenovali *Brundibára*. V listopadu 2010 vystoupila ještě jednou v Berlínské filharmonii před velké publikum u příležitosti uvedení Kantáty (pro sóla, sbor a orchestr) Hanse Krásky, jenž je známý téměř pouze jako skladatel *Brundibára*. Ještě jednou hovořila o svých vzpomínkách a o tom, že se jí ony zkoušky zdály vždy jako svátost.

Jejím největším gestem k uctění obětí Terezína však byla tryzna, kterou uspořádala v srpnu 1995 na počest Karla Bermana:

Karel Berman, jemuž musela v září 1944 doručit povolávací lístek do transportu do Osvětimi, patřil v době jejího působení jako ředitelky opery k předním pěvcům souboru Národního divadla. Ještě v květnu téhož roku vyhověl Karel Berman prosbě Nadačního fondu Hanse Krásky – Terezín, aby v rámci pamětního festivalu přednesl Čtyři písně na slova čínské poezie, jež pro něj složil Pavel Haas (1899–1944) a jež byly uvedeny v Terezíně dne 22. 6. 1944, den před návštěvou Mezinárodního červeného kříže. A nyní, o 51 let později, tu byla vystavena jeho rakev na mramoru foyer Národního divadla – spousty květin, čestná stráž z obou stran a slova úcty – Evě Herrmannové patří dík za tento dojemný hold velkému terezínskému umělci.

A nyní patří náš hold jí, s vděčností za mnohem víc, než tu mohlo být řečeno.

A necht' i pro ni platí řádky, jež napsal Petr Kien roku 1943 v Terezíně a zhudebnil Viktor Ullmann v Opeře *Císař Atlantidy*, které už Karel Berman nestihl v Terezíně zazpívat:

SMRT:

Jsem Smrt, zahradník Smrt,
V bolestnou brázdou zasévám spánek.

Z bolesti spasím vás
Trpět vás nenechám.

Tichý a pokojný můj hostinný je dům
Přijďte a spočítejte!

*Gaby Flatow, Nadační fond Hans Krása – Terezín,
z němčiny přeložila Dagmar Lieblová*

Za Noemi Makovcovou

(5. 5. 1929 – 28. 2. 2017)

Museli jsme se bohužel rozloučit s Noemi Makovcovou, rozloučit naposled. Noemi prošla důstojně životem, který nebyl vždy snadný. Jako dospívající dítě, čtrnáctiletá, prošla hrůzami Terezína, kam byla deportována bez rodičů, sama. Statečně prošla všemi nesnázemi Terezína, kde trpěla hladem, hlavně samotou a steskem po rodičích, po domově. Podařilo se jí přežít, vrátila se k milujícím rodičům. Pilně studovala, byla výbornou učitelkou, věnovala se dyslektickým dětem, trpělivě, s porozuměním. Výborně vychovala své syny, stali se z nich vzdělání a užiteční lidé.

Vždy bojovala za liberální židovskou obec, aby se neuzavírala do ortodoxního dogmatu, ale aby byla vstřícná k lidem, kteří se židy cítí a chtějí se stát jejími členy, i když neměli oba židovské rodiče. Byla tolerantní k názoru jiných, ale pevná ve svých názorech, prožila svůj život důstojně, dočkala se pravnoučat, škoda, že se nedočkala jejich dospělosti. Nám zůstane jen vzpomínka. Bude nám scházet.

Evelina Merová

Smutná vzpomínka na rodinu

Měly jsme tři bratrance, za války přišli o život. Rodina mého otce pocházela z Votic. Edovi Arnsteinovi bylo 16 nebo 17 let, když měli jít do transportu. V dětství měl obrnu – tenkrát se to neumělo léčit. Eda mluvil hrubým hlasem a byl nahrblý, dá se říci – celkem postižený.

Když měla rodina nastoupit do transportu, nebyla moje babička dost rychlá, voják do ní strčil a babička upadla. Když to Eda viděl, vrhl se na vojáka, asi ho chtěl bít. Ten ale Edu zastřelil. Asi to byl nevědomý hrdinský čin.

Celá rodina zahynula v Malém Trostinci.

Náš bratranec Petr Vitrofský, při nástupu do Terezína mu bylo 10 let. Náš strýc František byl matčin bratr, v Terezíně pracoval v *Evidenci*. Udržel se tam dlouho. Pak měl někdo z této skupiny nastoupit do transportu – šel můj strýc. Petrovi to bylo líto a přihlásil se do příštího transportu.

Oba zahynuli v plynové komoře v Osvětimi.

Pavlíček Arnstein byl v Lodži. Byly mu čtyři roky, když rodina musela do transportu. Když byl v Lodži nemocný, napsaly jsme mu se sestrou pohádky. (Papír se sháněl velmi těžko.)

- 1) Červenou karkulku. Vlka pochopil, ten vypadal jako voják, když hlídají ghetto. Ale jak vypadá les?
- 2) V pohádce jak šlo vejce na vandr ho zajímalo jen to vajíčko. Jak to, že ten bílek nevteče do žloutku? Jak to asi chutnalo?

Také nepřežil.

Věra Štinglová

(Vzpomínku píšou nejen za sebe,
ale také za moji sestru Editu)

Dáš si kafe z Adolfa nebo z Josifa Vissarionoviče?

Tereza Štěpková

Tahle jen zdánlivě absurdní a nelogická otázka může úplně klidně zaznít z kuchyní řady českých domácností. Neboť:

Nakladatelství Naše vojsko prodávalo na svém e-shopu hrnky a trička s portrétem Hitlera a Stalina.

Na tento fakt upozornil uživatel Facebooku ve skupině s názvem holocaust.cz, kterou jsme vytvořili a spravujeme proto, aby uživatelé vzdělávacího portálu holocaust.cz měli možnost diskutovat a sdílet zajímavé informace mezi sebou. Jaký má dnes dosah tato sociální síť ukazuje, že hned druhý den nás kontaktovala redaktorka MF Dnes. Kromě rozhovoru, který se týkal možné propagace nacismu, nám bylo sděleno, že nakladatelství Naše vojsko již „trika a hrnky“ s Hitlerem stáhlo, a to zřejmě na základě diskuse právě ve facebookové skupině.

Co teď? Má smysl něco dělat, když jsou již inkriminované věci z prodeje staženy? A stačí nám, že se tak stalo? Můžeme nechat tento čin bez odezvy, komentáře?

Díky podnětu od paní redaktorky jsem sepsala dotaz adresovaný řediteli nakladatelství, proč se dotyčné zboží v e-shopu prodávalo a proč v jeho nabídce zůstávají další předměty včetně trika s náborovým plakátem Wafen SS. K dotazům jsem připojila své stanovisko:

„Institut Terežinské iniciativy byl založen přímými svědky holocaustu, vězni koncentračních táborů a ghet v Terezíně, Osvětimi i dalších nacistických koncentračních táborů. Dlouhodobě se zabývá podporou výzkumu, dokumentací a vzděláváním o dějinách, příčinách i důsledcích holocaustu v celoevropském kontextu. Spolupracujeme s řadou přímých svědků holocaustu a také s jejich potomky a příbuznými. Z mnoha setkání, rozhovorů, besed ve školách s nimi vím, že se jich symboly nacismu velmi silně dotýkají a uráží je, pokud jsou veřejně dostupné a prezentované. Osobně jsem přesvědčena o tom, že zpochybňování a kritické prověřování tradičních morálních hodnot je součástí procesu zrání a dospívání každého jednotlivce, ovšem v jeho soukromém prostoru. Veřejný prostor je naopak místem, ve kterém musí být zákony, etické normy a morální hodnoty důsledně dodržovány a vyžadovány právě proto, aby pro proces osobního hledání a zrání byly jasně stanovené záchytné body. Proto je nutné si uvědomovat, že v těchto (zjednodušeně) dvou prostorech je přijatelné jiné chování a jednání. Vydavatelská činnost, publikace knih a jejich prodej a k tomu distribuce předmětů běžné spotřeby je veřejným prostorem, do kterého zpochybňování a zlehčování morálních a etických hodnot nepatří.

Podle mne osobně je prodej a tedy využití těchto symbolů kvůli zisku již za hranicí morální únosnosti, propagace nacismu na hraně zákona a vyjadřuji s ním svůj zásadní nesouhlas.“

Odpověď ředitele JUDr. PhDr. Emericha Drtiny, dr. h. c., v podstatě koresponduje s vyjádřením pro MF Dnes (viz níže):

„Nabídku produktů na našem e-shopu ovlivňuje poptávka zákazníků. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli zařadit do prodeje omezenou sérii těchto triček a hrnečků. Pokud jsme se Vás tímto dotkli, omlouvám se Vám. Děkuji za pochopení.“

MF DNES, 22. 2. 2017:

„Chtěli jsme trochu povyrazit veřejnost, tak jsme na web trošku něco dali a pak jsme se na to vykašlali. Předměty s Hitlerem byly tak trochu mediálním trikem.“

Ani následující telefonát s panem ředitelem Drtinou nevyzněl lépe, jakkoli se snažil svou pozici obhájit. „Víte, kolik takových předmětů se všude po světě prodává? Miliony...“

Rozumím. Stejně tak se každý den všude po světě páchají násilné činy a vraždy, přesto nemůžeme připustit zpochybnění zákazu násilí a zabíjení.

Díky podpoře předsedy správní rady Institutu Terežinské iniciativy Mgr. Šimona Krýsla a následně většiny jejích členů, se během druhého dne podařilo vydat společné prohlášení Federace židovských obcí v ČR, Židovského muzea v Praze, Židovské obce v Praze a Institutu TI s následujícím zněním:

„Federace židovských obcí, Institut Terežinské iniciativy, Židovské muzeum v Praze a Židovská obec v Praze vyjadřují rozhodný nesouhlas s nabídkou triček a hrnečků s portrétem Adolfa Hitlera v e-shopu nakladatelství Naše vojsko. Uvedená aktivita, kterou nakladatelství zdůvodňuje komerčními zájmy, je nepochybně z těch, které mohou být využity k propagaci neonacismu. V případě nakladatelství Naše vojsko, které mimo jiné česky vydává knihy soudně usvědčeného popírače holocaustu Davida Irvinga („No-rimberk. Poslední bitva“ – 2009, „Hitlerova válečná stezka. Německo 1933–1939“ – 2015), se nyní jedná o počín otevřeně glorifikující nacistický režim. Podobné aktivity a činy považujeme za urážku všech, kteří byli nacistickým režimem zavražděni, a projev naprosté neúcty k přeživším a pozůstalým.“

Něco shnilého je ve státě. Nikoliv však v Dánském, ale spíš v Českém, protože zkušení právníci se shodují, že samotné prodávání předmětů spojených s největšími masovými vrahy historie nejspíš není trestným činem, pakliže se nepodaří prokázat například úmyslná propagace nacismu.

Myslím, že společnost, v níž je obchod a zisk povýšen nad morální hodnoty a v níž může zájem o prodej ospravedlnit úmyslné šíření nenávistné ideologie, opouští své židovsko-křesťanské kořeny a hodnoty.

INFORMACE – VZKAZY – VÝZVY – PROSBY

Pomozte, prosím

V závěru minulého roku jsem se zcela náhodou, při svém pátrání v historii Holýšova, dostal k velice silnému životnímu příběhu paní Alžběty Bernatové, rozené Ledererové. Jde o příběh židovské rodiny Ledererových ze Staňkova, která byla na počátku války zbavena veškerého majetku, vysídlena ze svého rodiště, aby se její krutý osud naplnil za dráty koncentračního tábora Osvětim. Válečné utrpení z celé rodiny přežila pouze dcera Alžběta BERNATOVÁ, rozená LEDEREROVÁ. Celá rodina byla odeslána transportem do koncentračního tábora v Terezíně, kde byla rozdělena. Rodiče, Emil LEDERER a Marie LEDEREROVÁ, byli odesláni transportem do tábora v Osvětimi. Alžběta měla být rovněž odeslána po vyléčení z Terezína do Osvětimi, a odtud následně do koncentračního tábora Mauthausen. Zde se dočkala konce války a po jejím ukončení se již se svými rodiči nikdy nesetkala. V roce 1947 se provdala za Josefa BERNATA a s ním prožila šťastné manželství až do roku 2001, kdy zemřela. Poválečné období prožila rodina Bernatových v Holýšově. Data, která jsem k rodině dosud zjistil, jsou uvedena níže:

- **Alžběta LEDEREROVÁ** (Elisabeth LEDERER), nar. 3. 2. 1928 v Praze.
- Otec: **Emil LEDERER**, nar. 3. 7. 1899 ve Staňkově (uváděno též datum narození 14. 5. 1911), obchodník s dobyt看
- Matka: **Marie LEDEREROVÁ**, rozená **LÖBNEROVÁ**, nar. 19. 2. 1893 v Holostřevěch u Stříbra, pobyt: Staňkov, čp. 45.
- Sourozenci Emila LEDERERA: **Bedřich LEDERER** a **Hedvika LEDEREROVÁ**.

Byl bych velice vděčný za poskytnutí dalších informací k výše uvedené rodině. Jde zejména o prokázání skutečností, zda dosud zjištěné informace jsou pravdivé. Jedná se zejména o evidenci výše uvedených osob v KT v Terezíně, zejména o data počátku a konce věznění, správnosti osobních dat výše uvedených osob, data transportů a případné informace o onemocnění Alžběty Ledererové. Budu vděčný i za další případné informace nebo fotodokumentaci. Cílem mého pátrání je seznámit holýšovskou veřejnost s osudem sousedky, kterou do roku 2001 potkávali běžně na ulici a jejíž těžký osud jim zůstával utajen. Stejně tak je mým cílem seznámit spoluobčany v Holýšově s válečným obdobím a na příběhu Lízy Bernatové jim ukázat celou zrůdnost války a skutečnost, jak málo stačí, aby lidstvo na hrůzy války zapomnělo a dopustilo se opět stejných chyb. Konečné pojednání o životě Lízy Bernatové by bylo zveřejněno pouze v místním tisku (Holýšovský zpravodaj) samozřejmě s odkazem na prameny.

Za veškeré informace děkuji.

Jan Valeš, 606 612 677

Vážení,

v minulém čísle TI napsal pan Vladimír Hampl článek o Jiřím Fišerovi. Fotografie z roku 1948 mi byla okamžitě povědomá, a uvědomila jsem si, že paní Ada Fischerová, kterou jsem znala z Terezína, byla teta těchto dvou chlapců – dvojčat Jiřího a Josefa. Po návratu z Terezína jsem dvakrát nebo třikrát trávil prázdniny na statku v Nesovicích, a tak si je velmi dobře pamatuji: byli o dva roky starší než já a jejich bratranec, v té době jediný vlastní syn paní Fischerové Jožka, byl můj vrstevník a v Terezíně jsme si spolu často hráli. Mohli byste Jiřímu vyřídit pozdrav od Heleny? Třeba si na malou holku ještě vzpomene. Jožka Fischer, veterinář z Kyjova, mi před několika lety napsal, že by se se mnou ještě někdy rád viděl, ale než jsem se k cestě odhodlala, přišlo parte.

Děkuju vám, jestli můžete pozdravení zprostředkovat. (Neviděli jsme se skoro 70 let.)

Helena Glancová

Dopis, který udělal redakční radě velkou radost

Vážený pane redaktore a celá redakční rado! Všechna čísla našeho časopisu čtu od samého počátku, kdy jste se stal hlavním redaktorem časopisu, a tento čtu s velkým zájmem. Je to skutečně celý soubor čísel velmi pravdivého a skutečného čtení. Jen mě dosti mrzí, že jsem v letošním roce nedostal od NFOH pozvání do Senátu k 72. výročí osvobození KT Osvětim, tak jako pokaždé v minulých letech. Časopis je na vysoké úrovni, co se týká obsahu a kvality tisku i papíru, a věřím, že nás, oběti holocaustu, ještě na dlouhou dobu přežije, jako odkaz pro naše děti, vnuky a další a zůstane ještě dlouhou dobu v muzeích holocaustu a v archivech.

S uctivým pozdravem Vám a celé redakční radě a všem členům TI a hlavně paní PhDr. Dagmar Lieblové.

Jiří Fišer, Staškova 18, 789 85 Mohelnice

Blahopřejeme Anně Lorencové ke kulatým narozeninám, které oslavila 13. března. Všechno nejlepší!

Předsednictvo TI

**Ještě jednou připomínáme, že sněm Tereziánské iniciativy
se koná ve čtvrtek 20. dubna v hotelu DUO v Praze
od 10.00 hodin. Prezence od 9.15 hodin.**

Vážení čtenáři Terezínské iniciativy!

Dovolte mi předat vám informace, které se týkají podpory z grantů Claims Conference.

Podpora je určena především na domácí péči a služby, které umožní přeživším šoa zůstat ve své domácnosti až do vysokého věku.

Díky Terezínské iniciativě a nyní Federaci židovských obcí podpora funguje již skoro dvacet let. Od roku 2014 se množství podporovaných služeb zvýšilo a byly navýšeny i finanční prostředky, které jsou na jednotlivé programy určeny.

Vím, že téměř všichni tyto informace již máte, ale protože opakování a připomínání je velmi důležité, dovolte mi, abych vám je znovu předložila.

Z finančních prostředků je možné hradit tyto služby:

- 1) pečovatelská služba a osobní péče a hygiena,
- 2) pomoc v domácnosti a úklidové služby,
- 3) individuální rekondiční cvičení a domácí rehabilitace,
- 4) kompenzační a zdravotní pomůcky,
- 5) dovážka obědů,
- 6) doprava k lékaři, sociální účel jízdy, doprava do denního stacionáře a doprava na aktivity pořádané židovskými organizacemi, asistence nebo doprovod při účasti na programech v dalších sociálních službách,
- 7) proplácení léků a zdravotních pomůcek (Zdravotní fond),
- 8) příspěvek na rekondiční pobyty pro skupinu osob.

Služby mohou v Praze poskytovat interní poskytovatelé – Sociální oddělení ŽOP a KDP Ezra nebo externí služby, které vám doporučíme nebo je již využíváte a jste s nimi

spokojeni. (V ostatních krajích se prosím obračejte na pracovníky příslušných Židovských obcí, pokud nejste členy, můžete se obrátit i na nás.)

Každý nový zájemce vyplní se sociální pracovnící vstupní formulář a dostane všechny podrobné informace. Pokud už jste někdy finanční prostředky dostávali a pak jste nic nevyužívali, budeme rádi, pokud se přihlásíte a v osobním kontaktu vám vše znovu vysvětlíme.

V tomto roce jsme od Claims Conference dostali nové formuláře, a tak předpokládáme, že vás v dalším období budeme postupně oslovovat sami.

Také v nejbližší době obdržíte od nás každoroční dopis s informacemi a nabídkou služeb.

Pokud se stane, že dopis nedostanete, kontaktujte nás prosím sami.

Možná jste se přestěhovali nebo jste v nějakém zařízení. Pokud jste změnili adresu, telefonní číslo nebo máte ještě jiný kontakt – e-mail, mobilní telefon, dejte nám to prosím vědět.

Budeme rádi, pokud vám budeme moci peníze posílat na bankovní účet, je to jednodušší a bezpečnější. I tyto změny nám prosím hlase.

Připomínám také ještě, že doklady a účtenky musí být předkládány vždy ve čtvrtletí, ve kterém byly služby poskytnuty. Přijímání dokladů je ukončeno vždy 5. dne v následujícím měsíci.

Rádi vás uvidíme – na sněmu TI nebo ve 2. patře radnice Židovské obce, Maiselova 18, Praha 1.

Volat můžete na telefon 222 310 951 – sociální služby – Jana Wichsová
nebo 224 800 810 – zdravotní oblast – Zlatoše Kopecká.

Jana Wichsová

*vedoucí Sociálního oddělení
Židovské obce v Praze*

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Telefon: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@email.cz.
Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Michaela Vidláková

Bankovní účty: v CZK: 59433011/0100, v USD: 348331234555011/0100
Číslo 84 vyšlo v březnu 2017.

MK ČR E 10779